

„Capella reginalis”
A veszprémi püspökség a középkorban

A veszprémi egyházmegye múltjából 38.

„CAPELLA REGINALIS”
A VESZPRÉMI PÜSPÖKSÉG A KÖZÉPKORBAN

*A Veszprémi Érseki Főiskolán
2020. augusztus 27-én rendezett konferencia előadásai*

Szerkesztette

Karlinszky Balázs – Varga Tibor László

Veszprém, 2021

A kötet előkészítését és megjelenését támogatta

Az összefoglalókat fordította
Etlér László, Fülöp András, Haraszti Szabó Péter,
Kelényi Borbála, F. Romhányi Beatrix,
Tóth Endre, Veres Kristóf György

Borítótervezés, nyomdai előkészítés
Gáty István

A borítón a Gizella-kápolna részlete látható
(Foto: Mudrák Attila)

ISBN 978-615-81349-6-5
ISSN 0238-7190

© A tanulmányok szerzői, 2021
© Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, 2021

Kiadja a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár
Felelős kiadó: Dr. Takáts István
Nyomdai munkálatok: OOK-Press Nyomda, Veszprém
Megjelent 200 példányban

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
--------------	---

Veszprémi püspökök

Tóth Endre

EGY ISMERETLEN 11. SZÁZADI VESZPRÉMI PÜSPÖK: ANDRÁS	9
---	---

Rác György

KÉKI ISTVÁN VESZPRÉMI PÜSPÖKSÉGÉNEK PROBLÉMÁI: SZÁRMAZÁSA, AZ ÖRÖKÖS ISPÁNI CÍM ÉS A CSEPEL-SZIGETI TIZEDEK KÉRDÉSE.....	27
---	----

Rainer Pál

„IN DEO FACIEMUS VIRTUTEM”

VETÉSI ALBERT VESZPRÉMI PÜSPÖK (+1486) ÉLETÚTJA	49
---	----

C. Tóth Norbert

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYEI SZENTSZÉKI BÍRÓSÁG A KÖZÉPKORBAN	69
---	----

Külföldi kapcsolatok

Fedeles Tamás

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE ÉS AZ APOSTOLI KAMARA ÉRINTKEZÉSI PONTJAI A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN (1387–1523).....	93
--	----

Nemes Gábor

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE KAPCSOLATA A RÓMAI KÚRIÁVAL A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN	123
---	-----

Haraszti Szabó Péter

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE DIÁKJAI A KÖZÉPKORBAN.....	157
--	-----

Írásbeliség

Veres Kristóf György

ISPÁNOK ÉS HITELESHELYEK. A FÖLDBIRTOK-ADMINISZTRÁCIÓ
IV. BÉLA URALKODÁSA ALATT183

Zágorhidi Czigány Balázs

A VESZPRÉMI SZENT KATALIN DOMONKOS KOLOSTOR
A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN201

Bilkei Irén

EGYHÁZI BIRTOKOK ELLENI HATALMASKODÁSOK A 15–16. SZÁZADI
VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYÉBEN227

Egyházi topográfia

F. Romhányi Beatrix

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE 11. SZÁZADI TEMPLOMHÁLÓZATA241

Jankovics Norbert

„WESPEREN, IN QUA IPSIUS EPISCOPATUS SEDES
EST CONSTRUCTA”253

Fülöp András

RÉGÉSZETI ADATOK A VESZPRÉMI SZÉKESEGYHÁZ ÉS
SZENT GYÖRGY-KÁPOLNA KORAI IDŐSZAKÁHOZ275

Kanász Viktor

KANIZSA EGYHÁZI TOPOGRÁFIÁJA A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN ÉS
A KORA ÚJKORBAN297

Fedeleš Tamás

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE
ÉS AZ APOSTOLI KAMARA ÉRINTKEZÉSI PONTJAI
A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN (1387–1523)*

1424. május 22-én Liptói Miklós veszprémi prépost személyesen jelent meg Rómában, és az Apostoli Kamara klerikusainak jelenlétében kötelezettséget vállalt Rozgonyi Péter választott veszprémi püspök nevében arra, hogy a főpap a *Camera Apostolica* és a Bíborosi Kollégium Kamarája számára *commune servitium* címén 900 forintot, továbbá a pápa és a kardinálisok familiárisainak, illetőleg hivatalnokainak további öt szervíciumot (*quinque minuta servitia consueta*) fizet fél éven belül.¹ E kötelezettségvállalás a nyugati kereszténység területén általános gyakorlatnak számított már ekkor,² legfeljebb az lehet meglepő a korszak egyháztörténetében kevésbé jártas olvasónak, hogy Rozgonyi már hét évvel korábban kinevezést kapott a veszprémi püspökség élére, amelyet a veszprémi székeskáptalan általi megválasztását követően el is foglalt.³ A Luxemburgi Zsigmond király (1387–1437) magyar egyházi javadalmak betöltését célzó uralkodói főkegyúri joggal kapcsolatos törekvéseinek a konstanzi zsinaton történő nyugvópontra kerülését követően,⁴ V. Márton pápa (1417–1431) végül 1424. május 5-én kelt províziós bullájában erősítette meg (pontosabban fogalmazva nevezte ki) a püspökség élén Rozgonyit.⁵ A főpap szentszéki megerősítését követően tehát annak rendje és módja szerint, mintegy két hét leforgása alatt prokurátora útján vállalta a kinevezési illeték befizetését. Rozgonyi jó adósnak bizonyult, ugyanis vállalt kötelezettségét összesen három részletben egy év alatt szinte maradéktalanul teljesítette: az előírt 1087,5 kamarai aranyforintból 1049,5-et eljuttatott Rómába.⁶ Tanulmányomban a veszprémi egyházmegye és a *Reverenda Camera Apostolica*,

* A tanulmány az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Támogatott Kutatócsoportok Irodája támogatásával készült az MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoportban.

¹ Cameralia I. 160. sz.

² HOBERG, 1949.

³ DL 10604., CD X/5. 791–801., VOSuppl 370–371., VO 193.

⁴ Erre részletesen további szakirodalommal lásd FEDELES, 2018a.

⁵ FRAKNÓI, 1899. 14–16.

⁶ Cameralia I. 610., 618., 620. sz.

az Apostoli Szentszék egyik legősibb és legfontosabb központi kormányszerve⁷ közötti kapcsolatokat tekintem át, amelynek mindössze egyik szegmensét alkotják a főpapok szervíciumaival kapcsolatos érintkezések. Ezek mellett a kisebb javadalmak utáni adófizetésre, a főpapok kötelező *ad limina* látogatásaira, valamint a Római Kúriában történő klerikusszentelésekre vonatkozó információkat is górcső alá veszem. Ami az időhatárokat illeti, a kezdőévet Zsigmond király trónra lépése jelenti, amelyet azért választottam mivel az ő regnálásával előtérbe kerülő királyi főkegyúri jog következetes alkalmazása, az oszmán veszély fokozódása, továbbá V. Márton kúriai reformjai révén az Anjou-korhoz képest átalakultak a magyar–szentszéki kapcsolatok.⁸ A záróév kiválasztását pedig a források jelölték ki, ugyanis az Apostoli Kamara által szervezett és dokumentált kúriai szenteléseken utolsó alkalommal 1523. március 26-án vettek részt veszprémi egyházmegyes személyek.⁹

Szervíciumok és annáták

Az egyházi javadalmakra kirótt adónemek közül korszakunkban a főpapokat terhelő *servitium*, valamint a kisebb javadalmásokra kivetett *annata* érintette a magyar klérust. A pápa és a Bíborosi Kollégium által közösen adományozott, illetőleg megerősített püspöki, valamint a jelentősebb apáti méltóságok (*beneficia consistorialia*) után, amelyeknek éves jövedelme meghaladta a 100 kamarai forintot, a 13. századtól *servitium communé*t kellett fizetni. A befizetendő díjtétel egyenlő, 50–50%-os arányban oszlott meg a *Camera Apostolica* és a Bíborosi Kollégium Kamarája között.¹⁰ A kezdeti időszakban a szervícium összege az adott javadalom – becslés alapján (*communi extimatione*) meghatározott – éves jövedelmének egyharmadát tette ki, majd a nagy nyugati egyházszakadást követően ez az arány megközelítőleg ötöd-hatod részre változott.¹¹ Az említett kinevezési illetéken felül egy további díjtételt, amely öt különböző részből tevődött össze (*quinque servitia*), s a 15. század elejétől *servitia minuta* néven állandósult a pápai adókönyvekben is be kellett fizetniük az újonnan kinevezett prelátusoknak a Kamarába. Ennek az összegét a bíborosok létszáma határozta meg: annál magasabb volt a fizetendő díj, minél kevesebb kardinális volt jelen a javadalom adományozásakor konzisztóriumon.¹² Rozgonyi Péter esetében mindez a következőképpen alakult:

⁷ Néhány tétel a vonatkozó szakirodalomból: GOTTLÖB, 1899., FELICI, 1940., DEL RE, 1970., PASTURA, 1984.

⁸ Etre lásd FEDELES, 2014.

⁹ AAV, Cam. Ap., Libr. format. vol. 14, fol. 74v–75r.

¹⁰ CLERGEAC, 1911. 1–43., BAUMGARTEN, 1897.

¹¹ GÖLLER, 1905., HOBERG, 1949. X–XII. Vö. FEDELES, 2014. 201–203.

¹² KARLSSON, 1897.

a pápai kinevező bulla kiállítását követően meghatalmazottja által, a veszprémi püspökség taksája alapján (*ad quos ipsa ecclesia taxatur*) 900 kamarai aranyforint, valamint öt kisebb szervíciium megfizetését vállalta. Ezek alapján az Apostoli Kamara és a Bíborosi Kollégium Kamarája számára egyaránt 450–450 forintot kellett befizetnie. Kinevezése idején összesen 12 bíboros vett részt a konzisztóriumon, ebből következően 37,5 forintot tett ki (= 450:12) egy *servitium minutum* összege. Mindösszesen tehát 1087,5 kamarai aranyforint teljesítését vállalta a főpap.¹³

A kinevező pápai bullát abban az esetben állították ki, ha az illető prelátus személyesen vagy – s ez volt az általános gyakorlat, amint a fenti példa is mutatja – képviselője révén kötelezte magát (*se obligare*) a kinevezési díj befizetésére (*solutio*).¹⁴ A kötelezettségvállalásokra és a befizetésekre vonatkozó adatokat a Vatikáni Apostoli Levéltár *Obligaciones et Solutiones* sorozatának kötetei tartalmazzák.¹⁵ A teljesítéseket e mellett a bevételeket és a kiadásokat dokumentáló *Introitus et Exitus* regisztersorozat volumeneiben is rögzítették.¹⁶

A kisebb egyházi beneficiumok (káptalani javadalmak, plébániák, kápolna- és oltárrektorátusok) adományozása a Bíborosi Kollégium jóváhagyásától függetlenül történt (*beneficia non consistorialia*), azaz kizárólagosan a pápa hatáskörébe tartozott. Az újonnan kinevezett javadalmas az elnyert stallum éves bevételének felét volt köteles az Apostoli Kamarába befizetni.¹⁷ Eme adónem dokumentálására V. Márton reformjai nyomán két új regisztersorozatot kezdtek vezetni az Apostoli Kamarában *Libri annatarum* és *Libri quitantiarum* címmel.¹⁸

A veszprémi püspöki méltóság elnyerését követően a Kamarába fizetendő illeték összege korszakunkban, amint Rozgonyi példáján láthattuk 900 kamarai aranyforintra rúgott, amely – az ötös szorzót alkalmazva – éves szinten legalább 4500 forintos jövedelmet feltételez. A 14 magyar egyházmegye közül a veszprémi ezek alapján a csanádival együtt a hetedik leggazdagabb püspökségnek számított.¹⁹

¹³ Cameralia I. 160. sz.

¹⁴ HOBERG, 1949. XIV–XV., DENZEL, 1991. 87.

¹⁵ FINK, 1951. 51., BOYLE, 1972. 43.

¹⁶ Uo.

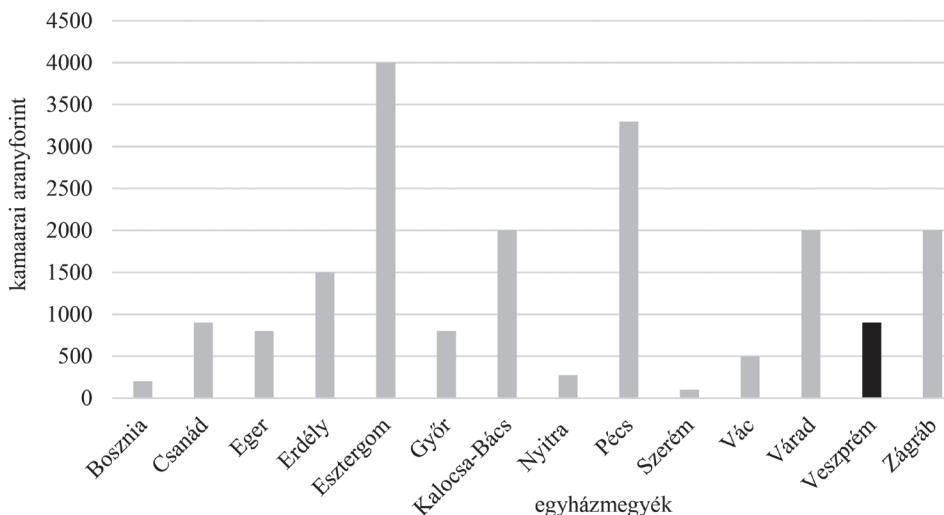
¹⁷ KIRSCH, 1888. 302., KIRSCH, 1903. X–XVIII.

¹⁸ Annatae, Cameralia II. 153–296., FEDELES, 2012.

¹⁹ Erre lásd FEDELES, 2014. 202–203. I. táblázat.

1. TÉRKÉP A 15. századi magyar egyházszervezet

1. A magyar egyházmegyék *commune servitiuma* (1387–1523)

A vizsgált korszakban összesen 18 alkalommal töltötték be, pontosabban fogalmazva kísérelték meg betölteni a veszprémi püspöki méltóságot (*I. táblázat*).²⁰ A kinevezett személyek közül egy György nevű illető pápai províziója ellenére sem tudta elfoglalni a püspöki széket. Ő 1383-ban kapta meg a boszniai püspöki méltóságot, azonban a 14. század végén ettől megfosztották. Erre minden bizonnyal a temesvári országgyűlést (1397) követően kerülhetett sor, ugyanis ő idegen, minden valószínűség szerint itáliai származású lehetett. Nem sokkal ezt követően IX. Bonifác pápa győri préposttá (1397), majd zalavári apáttá (1400), végül pedig veszprémi püspökké (1402) nevezte ki, ámde egyik említett stallumot sem tudta elfoglalni, következésképpen e javadalmak nyújtotta bevételekhez sem jutott hozzá.²¹ Nem véletlen, hogy György nem futott be Magyarországon fényes egyházi karriert, hiszen ő Nápolyi László trónkövetelő támogatói közé tarozott, következésképpen a hatalmát lassan konszolidáló Luxemburgi Zsigmond támogatását érthető módon nem élvezhette. Amikor a Szentszék a Magyar Királyság területére küldött Branda da Castiglione bíboros-legátust a veszprémi püspökség adminisztrátorává nevezte ki, s ő kötelezettséget vállalt a szervícium megfizetésére, obligációjában azt is feltüntették az Apostoli Kamara jegyzői, hogy kinevezésére György püspök letétele (*propter recessum Georgii episcopi Vesprimiensis*) miatt, az Apostoli Szék jóváhagyásával és a veszprémi egyház (azaz a székeskáptalan)

²⁰ A korszak veszprémi püspökeinek archontológiájára lásd HC I. 524. és II. 82., Archontológia 1301–1457. I. 78., C. TÓTH, 2017. 115–120., FEDELES, 2018a. 131–133.

²¹ MVH I/4. 37–38., 51–52., 83., 186., 210., 509., MREV II. 315., ZsO I. 5054. sz., MVC I. 450. sz., Cameralia I. 126., 143., 553. sz.

egyetértésével került sor.²² Évekkel később, a Rozgonyi Péter számára kiállított kinevező bullában a Györgyöt Magyarországon ért hányattatásokról is olvashatunk, amelyek következtében nem tudta a veszprémi egyházat kormányozni. A Szentszék annak ellenére egészen haláláig (1424) őt tartotta az egyházmegye törvényes ordináriusának, hogy évtizedek óta a pápai Kúriában élt, s Veszprémbe soha nem jutott el.²³

A főpapok közül mindössze 13 személy összesen 14 ízben vállalt kötelezettséget az Apostoli Kamarát és a Bíborosi Kollégium Kamaráját megillető szervícium befizetésére (*I. táblázat*). A különbség abból adódik, hogy Jánoki Demeter két ízben, 1387 és 1392, majd 1395 és 1398 között is betöltötte e méltóságot. Az utolsó ismert kötelezettségvállalásra 1502. április 23-án került sor, amikor Frangepán Gergely püspök megbízottja révén tett fizetési ígéretet a *Camera Apostolicában*.²⁴

Az első táblázat adatai alapján láthatjuk, hogy a főpapok által vállalt és ténylegesen teljesített befizetések között jelentős, több mint 43%-os különbség mutatkozik.²⁵ Ráadásul négy püspök esetében egyáltalán nem rendelkezünk sem kötelezettségvállalásra, sem pedig befizetésre vonatkozó adatokkal. Valószínűleg a püspökök fizetési hajlandósága a táblázat adatainál a valóságban pozitívabb képet mutathatott, a forráspusztulás következtében azonban ez ma már csak pusztá feltételezés. E hipotézist erősítheti, hogy Vetési Albert 1458-as befizetését követő hat évtizedben egyetlen veszprémi püspök esetében sem rendelkezünk hasonló tartalmú bejegyzéssel a kamarai dokumentációban. Ugyancsak e mellett szól, hogy a magyar főpapok utolsó *solutiója* annak a Frangepán Gergelynek a befizetésére vonatkozik, aki a veszprémi püspökséget követően a kalocsai érseki méltóságot nyerte el, amely javadalom illetékének felét, 1000 kamarai aranyforintot 1504 februárjában juttatta el az Apostoli Kamarába.²⁶

A rendelkezésre álló adatok alapján Szászi János, Rozgonyi Simon és Gatalóci Mátyás tekinthetők a legjobb adósoknak, hiszen mindhárman maradéktalanul eleget tettek fizetési kötelezettségüknek, Rozgonyi Péter 38 forintos hátraléka is elenyészőnek tekinthető. A korszak általános gyakorlatának megfelelően a veszprémi főpapok is több részletben teljesítették kötelezettségüket: Rozgonyi Péter 1424 és 1425 között három, Szászi János 1426 és 1427 között öt, Rozgonyi Simon 1428 és 1429 között három, míg Gatalóci Mátyás 1440 és 1442 között négy alkalommal juttatták el tartozásuk egy-egy részletét a pápai udvarba.

²² Cameralia I. 143. sz.

²³ FRAKNÓI, 1899. 14–15.

²⁴ Cameralia I. 317. sz.

²⁵ A Zsigmond-kori erdélyi püspökök esetében ennél magasabb, mintegy 50%-os a különbség. Vö. FEDELES, 2020a. 18–19.

²⁶ Cameralia I. 762. sz.

I. A veszprémi püspökök szervícium-kötelezettségei (kamarai aranyforint)²⁷

PÜSPÖK	ÉV	OBLIGATIO	SOLUTIO	HÁTRALÉK
Jánoki Demeter (1387–1392)	1387	1087,5	(1087,5)	0
Maternus (1392–1395)	1392	1025	376	649
Jánoki Demeter (1395–1398)	1395	1073	166	907
Kápolnai Mihály (1399–1402)	1399	1125	1073	52
[György (1403)]	1403	900 +?	?	900 +?
Albeni János (1406–1410)	?	?	?	?
Branda da Castiglione adminisztrátor (1412–1413)	1412	1018,4	–	1018,4
Rozgonyi Péter (1417–1425)	1424	1087,5	1049,5	38
Szászi János (1426–1428)	1426	1073	1073	0
Rozgonyi Simon (1428–1439)	1428	1087,5	1087,5	0
Gatalóci Mátyás (1440–1457)	1440	1060,7	1060,7	0
Vetési Albert (1458–1486)	1458	1087,5	934	153,5
Kamarcai Vitéz János (1489–1499)	1489	1060,7	?	1060,7?
Szatmári György (1499–1501)	1500	1060,7	?	1060,7?
Frangepán Gergely (1501–1503)	1502	1060,7	?	1060,7?
Pietro Isvalies (1503–1511)	?	?	?	?
Beriszló Péter (1511–1520)	?	?	?	?
Várdai Pál (1520–1524)	?	?	?	?
Összesen		14807,2	7907,2	6900,5

A veszprémi főpásztorokat a főpapi teendők ellátásában címzetes püspökök segítették.²⁸ A tituláris püspökségek, amelyek *in partibus infidelium* feküdtek a konzisztoriális javadalmak közé tartoztak, jöllehet nem rendelkeztek tényleges egyházmegyével, következésképpen abból származó bevételekkel sem. Ők általában kisebb javadalmakból, például kanonoki stallumok jövedelméből, illetőleg közvetlenül a szolgálati egyházmegyéjük bevételeiből részesedtek. A konstanzi zsinatot követően az általuk fizetett jelképes szervícium, az úgynevezett *ballista* összegét V. Márton pápa 10 kamarai forintban határozta meg.²⁹

²⁷ Az adatok forrása: Cameralia I. 95., 104., 109., 113., 115., 126., 143., 160., 166., 175., 195., 225., 271., 306., 317., 505., 511., 515., 520., 526., 528., 540–541., 545–547., 551., 553., 610., 618., 620., 625a., 628–629a., 633–633a., 638–639., 643–644., 664., 672., 677., 714., AAV, Cam. Ap., OS vol. 52. fol. 137r., AAV, Cam. Ap., IE vol. 387. fol. 1r., vol. 438. fol. 37v., vol. 460. fol. 12r

²⁸ A segédpüspökökre összefoglalóan lásd FEDELES, 2010.

²⁹ Erre részletesen lásd KOWALSKI, 2018.

II. A veszprémi egyházmegye szervícium-köteles monostoraira vonatkozó befizetések (kamarai aranyforint)³²

MONOSTOR	Év	OBLIGATIO	SOLUTIO	HÁTRALÉK
Almád	1395	39,7	?	39,7?
Bakonybél	1394	57,8	?	57,8?
	1451	63,8	21	42,8
	1466	62,5	?	62,5?
	1469	62,5?	27	35,5?
Somogyvár	1427	173,4	58	115,4
	1470	150 +?	118	32
	1483	176,8	96	80,8
Tihany	1493	39,3	?	39,3?
Visegrád	1396	88,6	?	88,6?
Összesen		914,4	320	594,4

A vizsgált korszak hét ismert veszprémi segédpüspöke közül,³⁰ mindössze két személyre vonatkozóan maradtak korunkra adatok. Rhenese-i János veszprémi kanonok (1495) és Petri Miklós veszprémi olvasókanonok (1525) egyaránt a nándorfehérvári püspöki cím elnyerését követően vállalták a ballista megfizetését.³¹ Más kérdés, hogy befizetéseikről nem rendelkezünk információval.

A valódi és a címzetes püspökségek mellett a jelentősebb szerzetesrendi monostorok is a konzisztoriális javadalmak közé tartoztak, következésképpen szervíciumkötelesek voltak. Az Apostoli Kamara regisztereiben összesen öt veszprémi egyházmegyes Benedek-rendi apátságra vonatkozó információt találunk az 1394 és 1493 közötti időszakból. Ezek közül a legjövedelmezőbb a somogyvári apátság volt a maga 150 forintos taksájával, amelyet Visegrád (66,6), Bakonybél (50), végül pedig Almád és Tihany (33,3) követett. A monostorok előjáróinak fizetési hajlandósága – legalábbis forrásaink tanúsága szerint – elmaradt az egyházmegyes püspökökétől, mindössze 35%-os arányt mutat. A két legnagyobb összeget, 118, illetve 96 forintot Fegyverneki Dénes zágrábi kanonok (1470), valamint Kálmáncsehi Domokos fehérvári prépost (1483) a somogyvári apátság kommandátorai fizették be.

³⁰ Az adatokat lásd C. TÓTH, 2017. 115–121.

³¹ Cameralia I. 291. és 335. sz.

³² Az adatok forrása: Cameralia I. 115., 164., 168–169., 213., 236., 247., 268., 286., 629–629a., 696., 740–742., 758. sz., AAV, Cam. Ap., OS vol. 52. fol. 77r., AAV, Cam. Ap., IE vol. 482. fol. 109v.

A kisebb, kizárólag a pápa adományozási körébe tartozó javadalmakkal kapcsolatos ügyek döntő többsége egy-egy káptalani stallum, oltárigazgatóság betöltésére vonatkozik. A fehérvári Szűz Mária- és a Szent Miklós-társaskáptalanokkal kapcsolatban összesen 20,³³ a veszprémi székeskáptalan vonatkozásában tíz,³⁴ míg az óbudai prépostságot illetően négy bejegyzést³⁵ találunk a regiszterkönyvekben. Az említettek intézmények mellett például a budafelhévízi³⁶ és a felsőörsi³⁷ prépostság, az ercsi,³⁸ a kapornaki³⁹ és a zalavári⁴⁰ apátság is feltűnik egy-egy bejegyzésben. A Körmeny József, néhai felsőörsi prépost jóvoltából már 1990-től ismert vatikáni *annata*-bejegyzések az egyes javadalmak után teljesítendő fizetési kötelezettségvállalásokat tartalmazták.⁴¹ A tényleges befizetésekre vonatkozó információk egyrészt az Apostoli Kamara főkönyveiben, a magyar kutatás által eddig kevésbé kiaknázott *Introitus et Exitus*, valamint a Római Állami Levéltár *Cameralis* fondjában őrzött *Liber quitantiarum* volumeneiben található.⁴² A veszprémi egyházmegyére vonatkozóan eddigi kutatásaim nyomán összesen 13 tényleges befizetés ismert az 1431 és 1504 között időintervallumból, ám e teljesítésekhez illeszkedően mindössze nyolc kötelezettségvállalásról rendelkezünk információkkal (*III. táblázat*). Jóllehet az *annata* összege eredendően az adott javadalom éves (becsült) jövedelmének felét tette ki,⁴³ alkalmanként a tényleges befizetés nem érte el az 50%-ot.

Mind a kötelezettségvállalások, mind pedig a befizetések terén két lehetőség állt a javadalmak rendelkezésére: egyrészt személyesen, másrészt pedig meghatalmazottak útján teljesíthették ezirányú kötelezettségüket. A vizsgált korszakban az általános tendenciákhoz illeszkedően a főpapok és a kisebb javadalmakat viselő klerikusok közül relatíve kevesen utaztak személyesen a római Kúriába adófizetési ügyeiket intézendő. A veszprémi püspökök közül mindössze Szászi János vállalta Rómában személyesen (*personaliter obtulit*) a szervíciók befizetését.⁴⁴ Az apátok és a kanonokok esetében ez az arány magasabb volt (12 fő), azonban összességében elmondható, hogy túlnyomórészt képviselők szolgálatait vették igénybe. A személyes kúriai

³³ Cameralia II. 1111–1112., 1157–1160., 1178., 1187., 1190., 1193., 1223., 1227., 1239., 1271., 1279., 1281., 1294. sz., AAV, Cam. Ap., IE vol. 408. fol. 57v., ASRo, Cam. I. vol. 1122. fol. 29v.

³⁴ Cameralia II. 1118–1119., 1154., 1230., 1232–1234., 1248., 1273., 1328a. sz.

³⁵ Cameralia II. 1153., 1339–1340., 1362. sz.

³⁶ Cameralia II. 1293., 1346–1347. sz.

³⁷ Cameralia II. 1299. sz.

³⁸ Cameralia II. 1236. sz.

³⁹ AAV, Cam. Ap., IE. vol. 414. fol. 18v.

⁴⁰ Cameralia II. 1319. sz.

⁴¹ Annatae.

⁴² Az utóbbi széria magyar vonatkozásaira lásd FEDELES, 2012.

⁴³ KIRSCH, 1888., KIRSCH, 1903., Annatae 27–28., Cameralia I. XXXVII.

⁴⁴ Cameralia I. 166. sz.

III. Annata befizetések a veszprémi egyházmegye területén
(kamarai aranyforint)⁴⁵

SZEMÉLY	JAVADALOM	ÉV	ANNATA	QUITANTIA	HÁTRALÉK
Prágai Vencel	fehérvári kanonokság	1430– 1431	32	12	–
Büki Basó István	fehérvári prépostság	1439	500	210	–
Szentvidi Bálint	veszprémi prépostság	1440	250	50	75
Tatai Bálint	zalai főesperesség	1440	120	20	40
Kasza András	fehérvári kisprépostság	1441, 1444	100	40	–
Bodó Miklós	fehérvári prépostság	1446	(550)?	270	–
István szörényi püspök	kapornaki apátság	1447	(100)?	50	–
Kálmáncsehi Domokos	fehérvári prépostság	1474	550	245	–
Filipec János váradai püspök	budafelhévízi prépostság	1477	220	110	–
Kamói László	zalavári apátság	1492	(100)?	42	–
Szalmári Ferenc gyóri püspök	óbudai prépostság	1497	150	71	–
Szalmári György veszprémi püspök	budafelhévízi prépostság	1500	300	142	–
Laskai Miklós bodonyi püspök	budai kanonokság	1504	(200)?	95	–
Összesen			3092?	1357	115

jelenlét kapcsán arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy a rövidebb-hosszabb ideig életvitelszerűen Rómában élők természetesen maguk intézték a javadalmukkal kapcsolatos teendőket, mások pedig zarándoklatukat kapcsolták össze a hivatalos ügyintézővel. Az előbbi csoportba azok tartoztak, akik a *Curia Romana* különböző hivatalaiban dolgoztak. A veszprémi egyházmegye Kapusi

⁴⁵ Az adatok forrása: Cameralia II. n. 1178., 1187., 1223., 1227., 1233–1234., 1230., 1239., 1279., 1282., 1292–1293., 1319., 1339., 1346., 1362. sz. AAV, Cam. Ap., IE vol. 408. fol. 57v., vol. 414. fol. 18v., ASRo Camerale I. vol. 1122. fol. AAV, Cam. Ap., IE vol. 482. fol. 29v.

Bálint pálos szerzetes rendjének római prokurátoraként, valamint a római Szent Péter-bazilika gyóntatójaként (*penitentiarius minor*) tevékenykedett évtizedeken át (1439–1472),⁴⁶ ezért magától értetődőnek tekinthetjük, hogy a bakonybéli apátság kommandájának elnyerését követően (1466) személyesen vállalta a *Camera Apostolicá*ban a szervíciумok befizetését.⁴⁷ Néhány év-tizeddel korábban (1431) a szintén római gyóntatóként dolgozó Cserdi Imre pécsi kanonok jelent meg az Apostoli Kamarában, hogy személyesen vállalja a budai Nagyboldogasszony plébániatemplom temetőjében lévő Szent László-kápolna rektorátusa után az annata teljesítését.⁴⁸ Tatai Bálint veszprémi kanonok és zalai főesperes 1440 áprilisában – valószínűleg a húsvéti ünnepekre időzített római zarándoklatáról hazafelé tartva – kereste fel az ekkor Firenzében tartózkodó pápai udvart, ahol az általa elnyert zalai főesperesi hivatal után vállalta az annata megfizetését, amelynek egy részét ekkor ki is egyenlítette.⁴⁹ Tatai néhány évvel később, immár veszprémi prépostként (1443–1449)⁵⁰ az Apostoli Kamara munkatársa lett, ugyanis 1448 áprilisában kollektori kinevezést kapott a Magyar Királyság területére, s a következő év februárjában le is tette kollektori esküjét.⁵¹ Tényleges adószedői tevékenységéről azonban nem rendelkezünk adatokkal. Ő társával, kosztolányi Szentvidi Bálint veszprémi préposttal (1440)⁵² együtt utazott, aki ugyancsak vállalta az annata befizetését, amelynek egy részét teljesítette is.⁵³ Tatai a saját javadalmával kapcsolatos kamarai ügyintézés mellett egy veszprémi kanonoktársa, Nagybesenyői Pál nevében képviselőként vállalta az adófizetési kötelezettséget.⁵⁴ A személyes fizetésnek volt egy, az itáliai utazásnál egyszerűbb (és olcsóbb) módja is, jelesül az országban tartózkodó szentszéki kollektoroknál, legátusoknál is fizethettek a kamara ügyfelei. Jóllehet a teljesítés e változata korszakunkra kevésbé volt jellemző, éppen egy veszprémi püspök esetében sor került erre. 1425. május 22-én az Apostoli Kamara munkatársai nyugtát állítottak ki Rozgonyi Péter számára. E dokumentumban Benedictus Guidalotti de Perusio kamarai helytartó⁵⁵ igazolta, hogy Péter, a veszprémi püspöki kinevezése után járó *commune servitium* címen 450, míg három *servitia minuta* címen 112 kamarai aranyforintot és 25 solidust fizetett Branda da Castiglione bíboros, pápai legátus számára 1424. november 1-jén.⁵⁶ Rozgonyi esetében ráadásul szeren-

⁴⁶ MONAY, 1956. 38–41.

⁴⁷ MREV IV. 329., Cameralia I. 236. sz.

⁴⁸ Annatae 93A sz., Cameralia II. 1195. sz., FEDELES, 2005. 342.

⁴⁹ Annatae 116. sz., Cameralia II. 1231. és 1234. sz.

⁵⁰ KARLINSZKY, 2014. 97.

⁵¹ THEINER II. 251., MREV III. 134–135., LUKCSICS II. 1032. és 1055. sz.

⁵² KARLINSZKY, 2014. 97.

⁵³ Annatae 115. sz., Cameralia II. 1230. és 1233. sz.

⁵⁴ Annatae 117. sz., Cameralia II. 1232. sz.

⁵⁵ GOTTLÖB, 1889. 145., BAIX, 1947–1960. I. CCCXX–CCCXXII.

⁵⁶ MREV III. 48–49. sz., Cameralia I. 620. sz.

csés helyzetben vagyunk, mivel a kamarai regiszterkötet bejegyzése mellett, maga a befizetést igazoló okirat is korunkra maradt, amely a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltárban található (1. oklevél).⁵⁷

A veszprémi egyházmegyes javadalmaskok képviselői között a hazai klerikusok mellett megtaláljuk a pápai udvar hivatalnokait, valamint az egyes bankházak faktorait egyaránt. A prokurátorok általában okirattal igazolták küldetésüket az Apostoli Kamarában, amint Liptói Miklós példája szemlélteti. A veszprémi kanonok (1413–1438), majd prépost (1416–1438) Branda bíboros speciális káplánja, familiárisa és *commensalisa* több ízben is megfordult az Apostoli Kamarában.⁵⁸ 1418-ban Molnári Kelemen győri, 1424-ben Rozgonyi Péter, 1428-ban pedig Rozgonyi Simon veszprémi püspökök nevében vállalta a kinevezési illeték megfizetését.⁵⁹ A két veszprémi püspök megbízottjaként egy-egy esztergomi egyházmegyes közjegyző által kiállított okirat (*desuper confecto instrumento*) bemutatásával igazolta magát a kamarai klerikusok előtt.

A főpapok a korabeli gyakorlatnak megfelelően döntően a nagyobb bankházak szolgáltatásait vették igénybe.⁶⁰ Ez valószínűleg azzal (is) magyarázható, hogy kinevezésük idején magától értetődően még nem rendelkeztek egyházmegyéjük jövedelmeivel, tehát szükségük lehetett hitelre. Különösen akkor terhelte meg a büdzsét az illetékfizetés, amikor az elődök elmaradt szervíciúmain is az újonnan kinevezett főpapnak kellett megfizetnie. A befizetést teljesítő nyolc veszprémi püspök közül hatan részint az egyes hitelintézetek közreműködésével tettek eleget kötelezettségüknek. Maternus és Jánoki Demeter a Spini, míg Kápolnai Mihály, Szászi János, Rozgonyi Simon, Gatalóci Mátyás és Vetési Albert a Medici bankházak közvetítésével juttatták el törlesztőrészleteiket a *Camera Apostolicá*ba.⁶¹ Az annaták vonatkozásában a pénzügyintézetek sokkal csekélyebb szerepet játszottak, amely vélhetőleg a befizetendő summák alacsonyabb összegével magyarázható. A Medici bank mellett, egy-egy alkalommal a Saul, a Marianus, illetve a Fugger társaság faktorai is feltűntek a magyar javadalmaskok annata fizetési kapcsán.⁶²

⁵⁷ VFL III.1.a.3. Miscellanea 129. (DF 200418.).

⁵⁸ KARLINSZKY, 2014. 102–103.

⁵⁹ Cameralia I. 145., 160., 175. sz.

⁶⁰ FEDELES, 2014. 200., FEDELES, 2020a. 20.

⁶¹ Cameralia I. 505., 511., 520., 540–541., 546., 628–628a., 633., 644., 664., 672., 677. sz., AAV, Cam. Ap., IE vol. 460. fol. 12r., vol. 438. fol. 37v.

⁶² Cameralia I. 1319., 1346., 1362. sz., AAV, Cam. Ap., IE vol. 440. fol. 57v.

Ad limina látogatások

A Szent Péter és Szent Pál apostolok küszöbéhez járulás fogalma a római zárándoklatokkal fonódott össze. Részint ebben gyökerezik az ókeresztény időszaktól kialakuló gyakorlat, mely szerint a metropolitáknak, püspököknek, valamint a Szentszék joghatósága alá tartozó, kiváltságos (*exempt*) egyházi intézmények vezetőinek bizonyos időközönként fel kellett keresniük a pápát. Ezen alkalmak során az apostolfejedelmek relikviái előtti tisztelet kifejezése mellett megerősítették a római egyház vezetőjéhez fűződő kapcsolatukat, valamint beszámoltak egyházmegyéjük állapotáról. Mindez hamarosan azzal egészült ki, hogy bemutatkozó látogatásuk alkalmával ajándékokat is adtak a Szentatyának. Az évszázadok során a *visitatio ad limina apostolorum* a római zárándoklat és az adományok felajánlása kötelezővé vált a részegyházak előljárói számára.⁶³ E kötelezettségnek két formája alakult ki: a *visitatio verbalis*, amelyhez nem kapcsolódott felajánlás, valamint az adománnyal, később pedig fizetési kötelezettséggel összekapcsolt *visitatio realis*. Az utóbbi esetben befizetett összeg fele a *Camera Apostolica*-ba, míg a másik fele a Bóborosi Kollégium kincstárába került.⁶⁴ A nagy nyugati egyházszakadás megszüntetését (1417) követően valamennyi püspök pápai megerősítése egyúttal az *ad limina* látogatás kötelezettségét vonta maga után.⁶⁵ A 14. századtól kezdődően a Magyar Királyság preláthusainak – a nyugati kereszténység főpapjainak túlnyomó részéhez hasonlóan – mindössze *visitatio verbalis*t kellett tenniük, amelyet kivétel nélkül meghatalmazottak útján teljesítettek. Ami a magyar egyháziak vizitációinak gyakoriságát illeti, már az 1230 körül kialakult gyakorlat szerint a Magyar Királyság területe a részegyházak azon csoportjához tartozott, amely *ordinarius*ainak két évente (*biennium*) kellett felkeresni a Szentszéket.⁶⁶

A konstanzi zsinatot követő időszakban a korábbiakhoz hasonlóan az Apostoli Kamara illetékességi köréhez tartozott az *ad limina* látogatások dokumentálása. Mindössze az adminisztrációban történt némi változás, ugyanis a kiállított oklevelek rövidített másolatait immár nem az *Obligationes et solutiones* széria, hanem a *Diversa Cameralia* kötetekben rögzítették. II. Pius pontifikátusa alatt (1458–1464) e látogatások nyilvántartását elkülönítetten adminisztrálták, ugyanis e célra egy önálló regisztrumot kezdtek vezetni, amely az 1462. május 11. és 1464. július 27. közötti látogatásokra vonatkozó információkat tartalmazza. A pápa halálát követően azonban visszatértek a korábbi gyakorlathoz.⁶⁷

⁶³ TOURNEAU, 1996., SCHMUGGE, 1997.

⁶⁴ PATER, 1914. 62., LUNT 1934. I. 91–93.

⁶⁵ PATER, 1914. 80–81.

⁶⁶ FEDELES, 2018b. 120–121.

⁶⁷ Uo. 119.

IV. A veszprémi püspökök ad limina-látogatásai⁶⁸

DÁTUM ⁶⁹	PRELÁTUS	KÉPVISELŐ
1424. 12. 01.	Rozgonyi Péter	Johannes de Stahlberg erfurti prépost, <i>litterarum apostolicarum scriptor</i>
1429. 03. 02.	Rozgonyi Simon	Lövöldi Mihály veszprémi kanonok
1432. 03. 10.		Cserdi Imre pécsi kanonok, római gyóntató
1454. 12. 28.	Gatalóci Mátyás	György, veszprémi főesperes és kanonok
1458. 05. 08.		Péter, az ősi Szent Lőrinc plébániaegyház igazgatója
1462. 08. 16.	Vetési Albert	Mohorai Miklós, váci órkanonok, pápai kamarás

A magyar főpapok vizitációira vonatkozóan összesen 68 esetben maradt korunkra adat az 1297 és 1521 közötti időszakból. E tanulmány keretei között vizsgált időszakban a legtöbb, összesen hét esetben az erdélyi püspökök római látogatásáról rendelkezünk ismeretekkel, majd őket közvetlenül a veszprémi püspökök követik hat alkalommal.⁷⁰ A királynék városának püspökei közül összesen négy fő látogatásáról tudósítanak forrásaink az 1424 és 1462 közötti időintervallumból. A Rozgonyi testvérek mellett Gatalóci Mátyás, valamint Vetési Albert teljesítette ebbéli kötelezettségét (*IV. táblázat*). A négy prelátus közül Rozgonyi Simon és Gatalóci egyaránt két ízben küldte el képviselőjét az Örök Városba. A magyar főpapok, így a veszprémi főpásztorok egyetlen alkalommal sem utaztak személyesen a pápai udvarba, minden esetben prokurátorokat, javarészt saját egyházuk kanonokjait küldtek maguk helyett. A 15. századtól kezdve pedig általánossá kezdett válni, hogy egy-egy kúriai hivatalviselőt bíztak meg a főpapok – egyéb ügyeik mellett – a vizitációs kötelezettségük teljesítésével. Az egyes kúriai hivatalokban dolgozó, s életvitelszerűen az Örök Városban tartózkodó megbízottak között találjuk például Johann Stahlberg erfurti prépostot, aki évtizedeken át az apostoli levelek *scriptoraként* dolgozott (1405–1428), s Rozgonyi Péter veszprémi püspök vizitációja mellett összesen hatszor képviselt magyar ügyfeleket az Apostoli Kamarában. Ő fizette be mások mellett Szászi János püspök szervíciumának egyik részletét is.⁷¹ A római hivatali karriert (is) befutó klerikusok között talál-

⁶⁸ Az adatok forrása: AAV, Cam. Ap., DC vol. 8. fol. 246v., vol. 11. fol. 248v., vol. 16. fol. 198v., vol. 27. fol. 140r., vol. 28. fol. 278r., AAV, MA VII, vol. 1. fol. 6rv.

⁶⁹ Az oklevél kiállításának időpontja.

⁷⁰ Uo. 120–124.

⁷¹ Források: Cameralia I. 596–597., 603–604., 625a. sz. és uo. II. 1107. sz. – Állandó ügyfelei között találjuk a két szintén német területről származó Albeni testvért, János zágrábi és Henrik pécsi püspököt. – Kúriai hivatalára lásd RORC (littera I).

juk Löväldi Mihály veszprémi és győri kanonokot (1429–1432), aki a *Sacra Penitentiaria Apostolica* prokurátora volt, valamint a fentebb már említett római gyóntatót, Cserdi Imrét. A képviselők sorában találjuk Mátyás király sokat foglalkoztatott diplomatáját, a pécsi és a váci székeskáptalanokban egyaránt javadalmas Mohorai Miklóst, aki 1461 és 1465 között rezidens követként a pápai udvarban tartózkodott. Ő, aki egyúttal II. Pius familiárisa és kamarása volt, összesen hét magyar prelátus *ad limina* kötelezettségét teljesítette.⁷²

A főpapok számára a *Camera Apostolica*ban vizitációs kötelezettségük teljesítéséről igazoló dokumentumot állítottak ki. A 68 ismert magyar középkori *ad limina*-látogatás közül azonban mindössze egyetlen esetben maradt korunkra e látogatás tényét rögzítő nyugta. A Rozgonyi Simon 1429 márciusi vizitációját igazoló okiratot a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár őrizte meg (2. oklevél).⁷³

Kúriai promóciók

A nyugati kereszténység centruma, Róma a kezdetektől fontos szerepet játszott a klerikusszentelések vonatkozásában, ugyanis a keresztény Európa valamennyi szegletéből, így a Kárpát-medence területéről is érkeztek olyanok, akik az Örök Városban kívánták az egyházi rend szentségének egyes fokozatait felvenni. A kúriai promóciók – a hivatalos szóhasználat szerint ugyanis az egyházi ordó egyes grádusaira a jelölteket előmozdították, amelyet a latin *promovere* igével jelöltek – a 14. század végétől egészen a 16. század elejéig kizárólag az Apostoli Kamara hatáskörébe tartoztak, következésképpen e központi szervezet vezető kamarás ellenőrzése alatt állt a teljes római szentelési eljárás.⁷⁴ A 16. század elejétől a Rómán kívüliek kúriai promóciójának másik hivatalos orgánuma a város püspökének (azaz a pápának) lelkiekben általános helynöke (*vicarius in spiritualibus in Urbe*) volt. Az említettek mellett a Kúriában tartózkodó püspökök (*in curia Romana residentes*) is kiszolgáltathatták a megfelelő ordókat. Ők általában egy-egy földközi-tengeri szigetről, Dél-Itáliából vagy a Balkánról érkeztek, ahol egy-egy kisebb, általában nem túl gazdag püspökség élén álltak. Számosan közülük felhatalmazásukat (*potestas ordinandi*) kihasználva, sok esetben ellentételezésért cserébe végeztek szenteléseket, dacára annak, hogy e visszaélést a pápák folyamatosan ostorozták. Azok tehát, akik az előírásokat követve kívánták felszenteltetni magukat, egyrészt az Apostoli Kamarához, másrészt pedig a római vikáriushoz fordulhattak.⁷⁵ A szenteléssel kapcsolatos egyes kánonjogi előírások, valamint a promóciós akadályok alóli mentességek tekintetében pedig a jelöl-

⁷² FEDELES, 2018b. 123., FEDELES, 2019a. 47–48.

⁷³ VFL III.1.a.3. Miscellanea 46. (DF 200422.).

⁷⁴ REHBERG, 2007., SCHMUGGE, 2011., SALONEN–HANSKA, 2016.

⁷⁵ REHBERG, 2007.

tek a *Cancellaria*, később a *Dataria Apostolica*, valamint a *Sacra Poenitentiaria Apostolica* hivatalaihoz nyújthatták be folyamodványaikat. V. Márton pápa kúriai reformjaihoz illeszkedően az ordinációkra vonatkozó alapvető információkat az *Archivio Apostolico Vaticano Camera Apostolica* fondjának egy önálló regisztersorozatában, a *Libri formatarum* kötetekben rögzítették (1425–1524). E 14 kötetből álló széria alkotja a téma elsődleges forrásbázisát.⁷⁶ A 16. század elejétől az Örök Városban történő szentelésekben egyre fontosabb szerepet játszott a *vicarius in spiritualibus in Urbe*. A római helynök illetékességi köréhez tartozó promóciókra vonatkozó adatokat két további regiszter, a Római Állami Levéltárban található *Tribunale del Vicariato* 335. (1507–1521), valamint a vikáriátus archívumában található *Ordinazioni Sacerdotali* első kötete (1501–1524) őrzi.⁷⁷ Az említett kútfők mellett egy-egy adatot találunk a *Vatikáni Apostoli Levéltár Diversa Cameralia* 52. volumenében,⁷⁸ továbbá korunkra maradt három *in partibus* promóciós igazolás: *littera formata*.⁷⁹ Az említett források mellett a *Dataria Apostolica* szupplikációs kötetei,⁸⁰ valamint a *Sacra Poenitentiaria Apostolica* regiszterei⁸¹ is számos releváns adatot tartalmaznak.

A források tanúsága szerint a Kárpát-medence területéről összesen 793 személy fordult promócióval kapcsolatos ügyekben az Apostoli Kamara és a Vikáriátus hivatalaihoz 1426 és 1523 között. Közülük 787 fő a Kamara, míg a fennmaradó hat személy a római Helynökség szolgáltatásait vette igénybe. A *Camera Apostolica* ügyfelei közül 783 személy nevét találjuk a *Libri formatarum* kötetekben. Mivel 50 magyar klerikus számára csupán szentelési engedélyt (*littera dimissoria*) állítottak ki, összesen 743-an vettek részt ténylegesen kúriai promóciókon. A valóságban ennél bizonyosan több magyar klerikust szentelhettek a római Kúriában, azonban a forráspusztulás következtében ezt mindössze valószínűsíthetjük.⁸²

A fehérvári származású Magyarországi János fia Miklós az első ismert veszprémi egyházmegyes klerikus, akinek szenteléséről a *Libri formatarum* sorozat bejegyzést tartalmaz. Ő 1433. április 11-én a vatikáni Szent Péter-bazilika Szent András-kápolnájában sorra került általános szentelésen négy magyar társával együtt a castrói püspöktől felvette az első tonzúrát és az akolitátust.⁸³ Az utolsó veszprémi vonatkozású adat pedig 1523. március 23-ról származik, amikor Egerszegi Benedek, az egerszegi Mária Magdolna-temp-

⁷⁶ AAV, Cam. Ap., LF vol. 1–14.. SCHMITZ, 1894., FEDELES 2019b.

⁷⁷ REHBERG, 2005. és 2007.

⁷⁸ ASV, Cam. Ap., DC vol. 52. fol. 63r.

⁷⁹ DF 209059. és 257534., valamint ÖStA HHStA FE, Urkunden n. 10175.

⁸⁰ LUKSICS passim, TÓTH, 2010. 315–327., valamint legújabban: LAKATOS, 2018.

⁸¹ ERDÉLYI, 2011. 53–56., 109–113., ERDÉLYI, 2017. 46–48., FEDELES, 2018c.

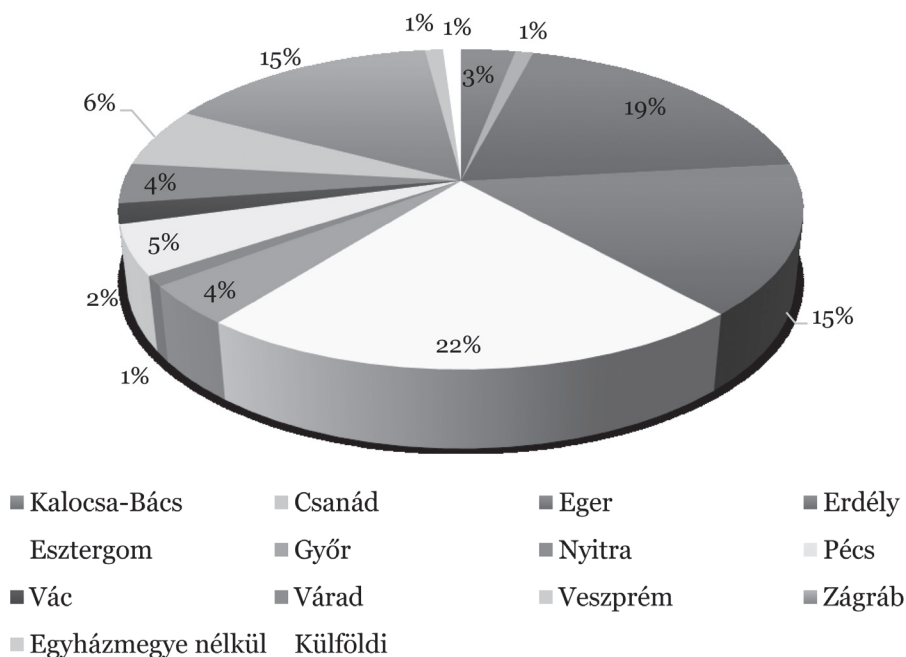
⁸² A *Libri formatarum* kötetekének magyar vonatkozású bejegyzéseit lásd FEDELES, 2021.; a magyarok kúriai szenteléseinek részletes feldolgozását lásd FEDELES, 2020b.

⁸³ AAV, Cam. Ap., LF vol. 1. fol. 45r.

lom Szent János-oltárának örökös oltárosa a vatikáni Szent Mihály-kápolnában felvette az első tonzúrát és a kisebb rendeket.⁸⁴ E kilenc évtized alatt összesen 46 veszprémi egyházmegyes személy kúriai promóciós ügyintézéséről maradtak fent adatok, közülük 45 fő a *Camera Apostolica*, egy illető pedig a Vikáriátus szolgáltatásait vette igénybe.

A 14 magyar egyházmegye közül 12 neve szerepel a promóciókat dokumentáló forrásokban, amely négy, területtel már nem rendelkező korábbi missziós, korszakunkban címzetes püspökséggel egészült ki. Az egyházmegyék közötti megoszlást tekintve Esztergom (22%), Eger (19%), valamint Erdély és Zágráb (15–15%) dominanciája egyértelmű, ezeket követi Veszprém (6%) és Pécs (5%). Szinte megegyező arányban érkeztek klerikusok a győri és a váradi (4%), míg ennél némileg kevesebben a kalocsa–bácsi és a váci (3%) *diocesis*ek területéről, míg a csanádi és a nyitrai (1–1%) egyházmegyék részesülése a legcsekélyebb.⁸⁵ A korábbi nemzetközi és hazai kutatások egyaránt kimutatták, hogy a részegyházak klerikusainak római reprezentáltsága több összetevő együttes hatásának eredménye. Mindebben szerepet játszottak

2. A magyar klerikusok és javadalmasok kúriai promóciós ügyeinek egyházmegyes megoszlása (1426–1523)

⁸⁴ Uo. vol. 14. fől. 66v.

⁸⁵ FEDELES, 2019c. 151–152.

az adott régió demográfiai és gazdasági viszonyai, az ezekből következő társadalmi és urbanizációs összefüggések, továbbá az adott terület és a pápai udvar közötti kapcsolati hálók szövetének sűrűsége.⁸⁶ Nyilvánvalóan további tényezők is meghatározóak lehetnek a kúriai szentelésre induló magyar klerikusok területi megoszlásában. Ezek között azonban nem játszott szerepet az egyes egyházmegyék Rómától való távolsága. Zágráb esetében még e körülménnyel indokolhatnánk a 15%-os részesedést, azonban az erdélyi, az egri és az esztergomi klerikusok aránya, amely együttesen meghaladja az 50%-ot, éppen az ellenkezőjére utal. Esztergom esetében ráadásul az egyházmegye joghatósága alá tartozó erdélyi Szászföld tovább árnyalja a képet. Ugyanakkor a Rómához kétségkívül közelebb fekvő dunántúli egyházmegyék, így a veszprémi, a pécsi, és a győri együttesen mindössze 15%-kal képviseltetik magukat.

A jelentősebb bel- és külpolitikai események, kiváltképp a háborúk, valamint a kisebb-nagyobb járványok egyaránt befolyásolták az Itáliába indulók utazási kedvére. Például az 1440-es évek belpolitikai válsága (kettős királyválasztás, polgárháború), valamint a fokozódó török veszély nem kedvezett a magyar klerikusok itáliai utazásainak. Az 1440 és 1449 közötti évtizedben mindössze 16 magyar személy nevét találjuk a *Libri formatarum* bejegyzései között.⁸⁷ Közelebről szemügyre véve az adatokat, a kép már jóval összetettebb, ugyanis közülük mindössze Pozsonyi Wolf Miklós személyes jelenléte igazolható, az akkor Firenzében tartózkodó pápai Kúriában.⁸⁸ A fennmaradó 15 fő számára, akik többsége, összesen kilenc személy a veszprémi egyházmegye területéről érkezett,⁸⁹ egyaránt egy-egy szentelési engedélyt állítottak ki a kamara munkatársai, amely egyáltalán nem feltételezett személyes jelenléte. A belpolitikai események mellett minden bizonnyal visszatartó erőt jelenthetett a Rómában 1448 és 1450 között pusztító pestis is.⁹⁰ Hasonlóképpen negatív hatással voltak az Örök Városba igyekvőkre a Mátyás király halálát (1490) követően kitört trónharcok, valamint VIII. Károly és XII. Lajos francia uralkodók itáliai hadjáratai.

Hunyadi Mátyás regnálásának utolsó éveiben számottevő növekedést tapasztalunk a magyarok kúriai promóciói terén. Az adatok alapján azt láthatjuk, hogy az 1487-től érzékelhető számbeli gyarapodás a következő két esztendőben érte el a tetőpontot, amely 1488-ban 50 (6,7%), a következő évben pedig 51 személyt (6,9%) jelentett.⁹¹ Vélhetőleg e folyamat háttérben

⁸⁶ SALONEN–HANSKA, 2016. 62–63., 101., SCHMUGGE, 2011. 431., NEMES, 2017. 131., LAKATOS, 2018. 67. sköv.

⁸⁷ AAV, Cam. Ap., LF vol. 2. fol. 99v., 100r., 101r., 102v.

⁸⁸ Uo. fol. 101r., 102v.

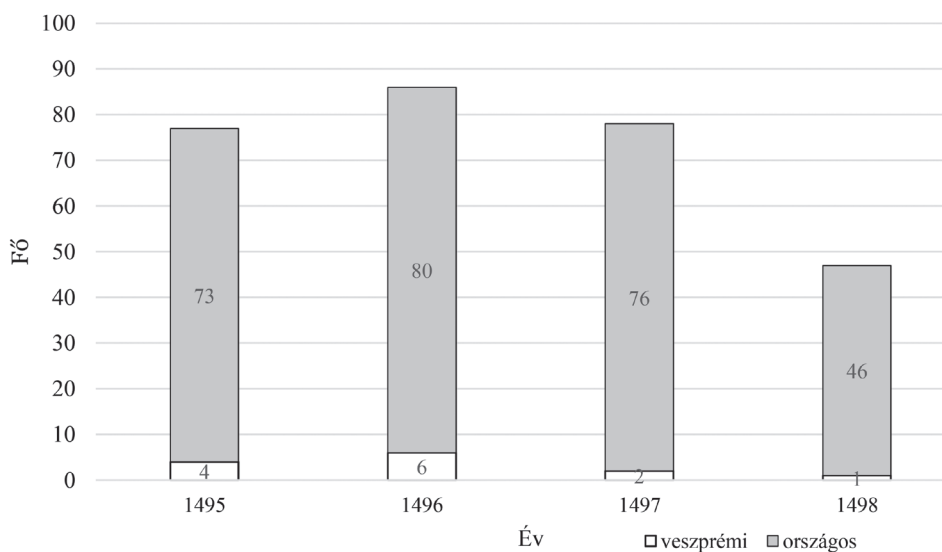
⁸⁹ Uo. fol. 99v.

⁹⁰ SALONEN–HANSKA, 2016. 212.

⁹¹ A *Libri formatarum* kötetei 1483 és 1485 között nem tartalmazzak magyar vonatkozású adatokat.

– egyebek mellett – Mátyás király osztrák hadjáratainak lezárultát (Bécs és Bécsújhely elfoglalása), valamint a déli végeken az 1483-as magyar–török békekötést követően kialakult nyugodtabb periódust sejtethjük. A korábbi és a későbbi időszakban sem látott magyar „szentelési turizmus” során 1495-ben 77 (10,4%), 1496-ban 86 (11,6%), míg 1497-ben 78 (10,5%), 1498-ban pedig 47 (6,3%) magyar javadalmas nevét találjuk a *Libri formatarum* köteteiben.⁹² A veszprémi egyházmegye adatsorai is illeszkednek az országos trendekhez, ugyanis 1495 és 1498 között összesen 13 itteni klerikust szenteltek Rómában, amely a teljes veszprémi csoportra vetítve 28%-os aránynak felel meg. Amennyiben a pusztán szentelési engedélyt kérőket nem számítjuk, a veszprémi egyházmegyések teljes korszakra kivetített megoszlása meghaladja a 35%-ot. Tovább árnyalja a képet, ha a kúriai promócióra vonatkozó folyamodványokat is vizsgálat alá vesszük, ugyanis 1495 és 1498 között összesen 39 veszprémi egyházmegyés illető nyújtott be szupplikációt a *Dataria Apostolica* hivatalához kúriai promóció kapcsán,⁹³ ámde közülük mindössze három személy tényleges szenteléséről vannak információink.⁹⁴ Visszatérve ismét a teljes magyar anyaghoz azt látjuk, hogy az említett négy esztendő folyamán a Kúriában felszentelt 288 fő a magyarok összlétszámának közel 40%-át alkotta!

3. Kúriai promóciók (1495–1498)

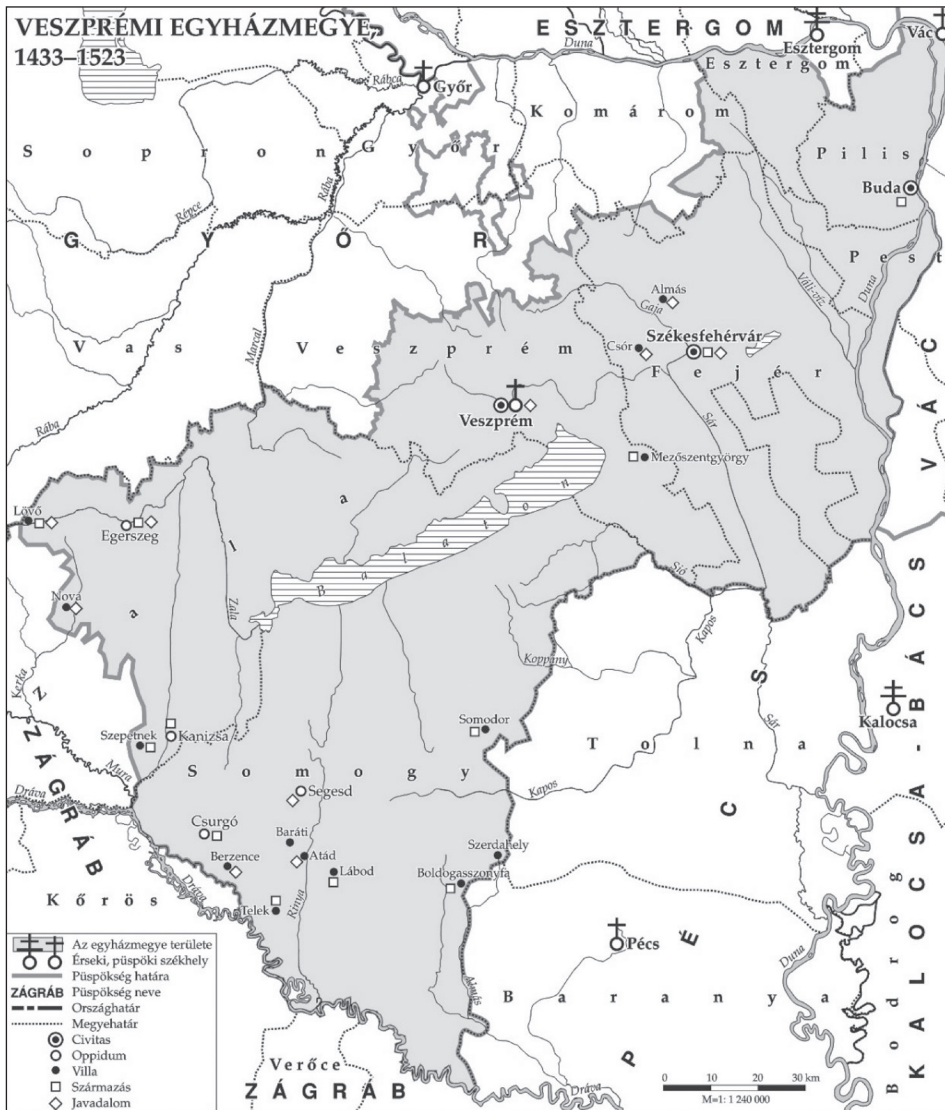

⁹² FEDELES, 2019c. 155.

⁹³ A folyamodványokat lásd MREV IV. CXIII. sz.

⁹⁴ György fia Agoston oltárigazgató, Vas Tamás budai kanonok és Benedek fia János *scholaris*. AAV, Cam. Ap., LF vol. 11. fol. 138r., 174r., vol. 12. fol. 15r.

2. TÉRKÉP A veszprémi egyházmegye területén azonosított települések (1433–1523)

E jelenséget vélhetőleg azzal magyarázhatjuk, hogy az 1490-es évek közepére sikerült II. Ulászlónak megerősítenie a hatalmát, amely bel- és külpolitikai téren egyaránt békés viszonyokat teremtett. A háborús megpróbáltatásokkal terhelt, válságos éveket követően immár minden külső akadály elhárult a római utazás elől, s e körülmény bizonyosan jelentős motivációs tényező lehetett.

V. A Kúriában felvett egyházi rend fokozatainak megoszlása

GRÁDUS	ORSZÁGOS		VESZPRÉM	
	FŐ	%	FŐ	%
<i>prima tonsura</i>	332	44,6	16	43,2
<i>acolitatus et quatuor minores</i>	304	41	13	35,1
<i>subdiaconatus</i>	505	68	19	51,3
<i>diaconatus</i>	416	56	0	0
<i>presbiteratus</i>	418	56,2	0	0
<i>episcopatus</i>	5	0,7	1	2,7

Vizsgálataim alapján a lutheri hitújítás kibontakozása sem befolyásolta az utazási kedvet, 1523-ban ugyanis 57 magyar, köztük öt veszprémi egyházmegyés klerikus promóciójára került sor az Örök Városban.⁹⁵ Az 1523-as magyar adatok a teljes vizsgált időszak tekintetében a negyedik legmagasabb értéket jelentik, s ez szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy a hitújítás első fázisának kezdeti éveiben – az 1480-as évek végéhez és az 1490-es évek második feléhez hasonlóan – fokozott érdeklődés mutatkozott a magyar klerikusok részéről a római promóció lehetősége iránt. Mindez pedig megerősíti a korábbi nemzetközi kutatási eredményeket, amely szerint az 1520-as évek első felében Róma szerepe a papszentelések vonatkozásában nem csökkent.⁹⁶

Amennyiben az egyházi rend szentségének felvett fokozatait vesszük górcső alá, a következőket állapíthatjuk meg.⁹⁷ Míg a Kárpát-medencét tekintve a három nagyobb fokozat, a *sacros ordines* felvételének aránya volt a legmagasabb, addig a veszprémi egyházmegyés klerikusok egyáltalán nem találunk a Kúriában szentelt diakónust és áldozópapot (*presbiter*). A legtöbben az alszerpapi ordót (*subdiaconatus*), a klerikusi státust biztosító első tonzúrát, valamint a kisebb rendeket vették fel a *Curia Romanában*. A Kúriában püspökké szentelt öt magyar prelátus között találjuk Szegedi Péter domonkos-rendi szerzetest, akit a római *Santa Maria sopra Minerva*-templomban konszekráltak nándorfehérvári püspökké (1475),⁹⁸ majd Vetési Albert mellett látta el a segédpüspöki teendőket (1476–1489).⁹⁹

A Kúriában promoveált veszprémi egyházmegyések közül 19 fő javadalmával kapcsolatban rendelkezünk ismeretekkel. Többségük egy-egy vidéki plébá-

⁹⁵ Vö. FEDELES, 2017. 96–104.

⁹⁶ REHBERG, 2005. 301., REHBERG, 2007. 240–241.

⁹⁷ Az arányszámításnál magától értetődően figyelmen kívül hagytam a szentelési engedélyért folyamodókat, így az adatok a *Curia Romanában* promoveáltakra vonatkozik.

⁹⁸ AAV, Cam. Ap., LF vol. 6. fol. 212v.

⁹⁹ C. TÓTH, 2017. 83., 116.

nia (5) élén állt,¹⁰⁰ valamint kápolna- (3),¹⁰¹ illetőleg oltárigazgatósággal (8) rendelkezett,¹⁰² ketten pedig, Szentgyörgyi Jug György fehérvári és Vas Tamás budai kanonok az egyházi középréteg tagjai sorába tartoztak.¹⁰³

Az azonosított származási és szolgálati helyeket tekintve elmondható, hogy a legtöbbben falvakból származtak (13), illetve ott viseltek javadalmat (13), majd a mezővárosok (6 – 4), végül pedig a *civitasok* (3 – 5) következtek. A városok közül a két legjelentősebb Buda és Fehérvár, de mellettük a püspökség központja Veszprém, illetve a Szeged is megtalálható egy-egy esetben. Az *oppidumok* között pedig az egyházmegye olyan jelentősebb egyházas helyei szerepelnek, mint például Egerszeg és Kanizsa.

Összegzés

Tanulmányomban a veszprémi egyházmegye és az Apostoli Kamara késő középkori kapcsolatrendszerének legfontosabb érintkezési felületeit tekintetem át három területre összpontosítva. E vázlatos összefoglalás is jól szemlélteti, hogy a *Curia Romana* és a veszprémi egyházmegye között a késő középkorban folyamatos volt az információáramlás, amely jelentős mértékben hozzájárult a korszak intenzív szentszéki–magyar kapcsolataihoz.

Felhasznált források és irodalom

AAV = Archivio Apostolico Vaticano, Città del Vaticano

Cam. Ap. = Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica

Cam. Ap., DC = Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica, Diversa Cameralia

Cam. Ap. IE = Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica, Introitus et Exitus

Cam. Ap., LF = Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica, Libri formatarum

Cam. Ap., OS = Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica, Obligationes et Solutiones

MA = Archivio Apostolico Vaticano, Miscellanea Armadio

ASRo Cam. = Archivio di Stato di Roma, Fondo Camerale, Róma

AVic. Ord. Sac. = Archivio del Vicariato, Ordinazioni Sacerdotali, Róma

¹⁰⁰ AAV, Cam. Ap., LF vol. 11. fol. 36v., vol. 13. fol. 80v., 106v., vol. 14. fol. 68v., AVic Ord. Sac. vol. 1. fol. 389r.

¹⁰¹ AAV, Cam. Ap., LF vol. 11. fol. 134v., vol. 14. fol. 74v–75r.

¹⁰² AAV, Cam. Ap., LF vol. 10. fol. 115r., vol. 11. fol. 58r., 97v., 100r., 138v., vol. 13. fol. 65r., vol. 14. 66v.

¹⁰³ AAV, Cam. Ap., LF vol. 9. fol. 41r., vol. 11. fol. 174r.

- MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
DF = Diplomatikai Fényképgyűjtemény
DL = Diplomatikai Levéltár
ÖStA HHStA = Österreichisches Staatsarchiv, Haus- Hof- und Staatsarchiv, Bécs
FE = Familienarchiv Erdődy
VFL = Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, Veszprém
III.1.a.3. = Veszprémi káptalani levéltár, Veszprémi káptalan magánlevéltára, Documenta juris possessionarii, Litteralia instrumenta jura episcopatus Vesprimiensis tangentia
- Annatae = KÖRMENDY József: *Annatae e regno Hungaria provenientes in Archivo Secreto Vaticano 1421–1536*. Bp., 1990. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 21.)
- BAIX, 1947–1960. = BAIX, François: *La Chambre Apostolique et les Libri Annatarum de Martin V (1417–1431)*. I: *Introduction et Textes.*, II: *Tables par André Uyttenbronck*. Bruxelles–Rome, 1947–1960. (Analecta Vaticano–Belgica I/14.)
- BAUMGARTEN, 1897. = BAUMGARTEN, Paul Maria: *Untersuchungen und Urkunden über die Camera Collegii Cardinalium für die Zeit von 1295 bis 1437*. Leipzig–Berlin, 1897.
- Cameralia = LUKCSICS József – TUSOR Péter – FEDELES Tamás – NEMES Gábor (feltárta, szerkesztette és közreadja): *Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536)*. I–II. Bp.–Róma, 2014. (Collectanea Vaticana Hungariae I/ 9–10.)
- CD = FEJÉR, Georgius (ed.): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XII*. Buda, 1829–1844.
- FEDELES, 2021. = FEDELES Tamás (feltárta és közreadja): *Ordinationum Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungaricae (1426–1523) ex Libris formatarum Camerae Apostolicae collecta / Magyar klerikusszentelések a római Kúriában. A Camera Apostolica Libri formatarum köteteinek magyar vonatkozású bejegyzései (1426–1523)*. Bp.–Róma, 2021. (Collectanea Vaticana Hungariae I/18.)
- FRAKNÓI, 1899. = FRAKNÓI Vilmos: *Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez*. Bp., 1899.
- HC = VAN GULIK, Guilelmus – EUBEL, Conradus – GAUCHAT, Patricius et al. (eds.): *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi, sive Summorum Pontificum, S.R.E. Cardinalium, ecclesiarum Antistitum series. I–VIII*. Monasterii–Patavii, 1913–1978.
- HOBERG, 1949. = HOBERG, Hermannus: *Taxae pro communibus servitiis. Ex libris obligationum ab anno 1295 usque ad annum 1445 confectis*. Città del Vaticano, 1949. (Studii e Testi 144.)

- KIRSCH, 1903. = *Die päpstlichen Annaten in Deutschland während des XIV. Jahrhunderts*. Paderborn, 1903. (Quellen und Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte 9.)
- LAKATOS, 2018. = LAKATOS Bálint (feltárta, közreadja és a kísérőtanulmányt írta): *Regesta Supplicationum 1522–1523. A VI. Adorján pápa uralkodása alatt elfogadott magyar vonatkozású kérvények*. Bp.–Róma, 2018. (Collectanea Vaticana Hungariae I/16.)
- LUKCSICS = LUKCSICS Pál (szerk.): *XV. századi pápák oklevelei I–II*. Bp., 1931–1938. (Monumenta Hungariae Italica 1–2.)
- MREV = FRAKNÓI, Guilelmus – LUKCSICS, Josephus: *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis. I–IV*. Bp., 1896–1907.
- MVH = *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Vatikáni magyar okirattár. I/ I–VI*. Budapestini, 1887–1891.
- MVC = BARBARIĆ, Josip – KOLANOVIĆ, Josip – LUKINOVIĆ, Andrija – MARKOVIĆ, Jasna (ed.): *Camera Apostolica. I: Obligationes et solutiones, camerale primo (1299–1560)*. BARBARIĆ, Josip et al. (ed.): *II: Annate, introitus et exitus, obligationes pro communibus servitiis, obligationes at solutiones – Addimenta (1302–1732)*. Zagreb–Rim, 1996–2001. (Monumenta Croatica Vaticana 122. Croatia Christiana 12–13.)
- Repertorium officiorum Romanae Curiae (online adatbázis: <https://www.phil.uni-passau.de/histhw/forschung/rorc/> – A letöltés időpontja: 2021. március 12.)
- THEINER = THEINER, Augustinus: *Vetera monumenta historica Hungariam illustrantia. I–II*. Romae, 1859–1860.
- VO = GUTHEIL Jenő: *Veszprém város okmánytára. Oklevelek a veszprémi érseki és káptalani levéltárakból (1002–1523)*. Veszprém, 2007. (A veszprémi egyházmegye múltjából 18.)
- VOSuppl = ÉRSZEGI Géza – SOLYOSI László (összeáll.): *Veszprém város okmánytára. Pótkötet (1000–1526)*. Veszprém, 2010. (A veszprémi egyházmegye múltjából 20.)
- ZsO = BORSA Iván – LAKATOS Bálint – MIKÓ Gábor – MÁLYUSZ Elemér – NEUMANN Tibor – C. TÓTH Norbert (szerk.): *Zsigmond-kori oklevéltár I–XIV (1387–1427)*. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49., 52., 55., 59.), Bp., 1951–2020.
- Archontológia 1301–1457. = ENGEL Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II*. Bp., 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.)
- BOYLE, 1972. = BOYLE, Leonard E.: *A Survey of the Vatican Archives and of its Medieval Holdings*. Toronto, 1972.
- CLERGEAC, 1911. = CLERGEAC, Adrien: *La curie et les bénéficiers consistoriaux. Étude sur les communes et menus services, 1300–1600*. Paris, 1911.

- DEL RE, 1970. = DEL RE, Niccolò: *La Curia Romana. Lineamenti Storico-Giuridici*. Roma, 1970³. (Sussidi Eruditi 23.) 295–309.
- DENZEL, 1991. = DENZEL, Markus A.: *Kurialer Zahlungsverkehr im 13. und 14. Jahrhundert. Servitien- und Annatenzahlungen aus dem Bistum Bamberg*. Stuttgart, 1991. (Beiträge zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte 42.)
- ERDÉLYI, 2011. = ERDÉLYI Gabriella: *Szökött szerzetesek. Erőszak és fiatalok a késő középkorban*. Bp., 2011.
- ERDÉLYI, 2017. = ERDÉLYI Gabriella: Egyházi társadalom Magyarországon a reformáció korában. Az alsópapság helyzete Magyarországon a reformáció megjelenése idején. In: VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár (szerk.): *Egyházi társadalom a magyar királyságban a 16. században*. Pécs, 2017. (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 17.) 35–50.
- FEDELES, 2005. = FEDELES Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)*. Pécs, 2005. (Tanulmányok Pécs történetéből 17.)
- FEDELES, 2010. = FEDELES Tamás: Középkori pécsi segédpüspökök. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 22 (2010/1–2) 5–20.
- FEDELES, 2012. = FEDELES Tamás: Az Apostoli Kamara középkori nyugtái. In: TUSOR Péter (szerk.): *Magyarország és a római Szentszék. (Források és távlatok.) Tanulmányok Erdő bíboros tiszteletére*. Bp.–Róma, (Collectanea Vaticana Hungariae I/8.) 11–25.
- FEDELES, 2014. = FEDELES Tamás: A Camera Apostolica és a magyar egyházi javadalmak a konciliarizmus időszakában. In: BÁRÁNY Attila – PÓSÁN László (szerk.): *„Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris.” Tanulmányok a Konstanzi Zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Debrecen, 2014. 189–204.
- FEDELES, 2017. = FEDELES Tamás: *Magyar klerikusszentelések Rómában a hitújítás kezdetén*. In: VARGA Szabolcs – VÉRTESI Lázár (szerk.): *Egyházi társadalom a magyar királyságban a 16. században*. Pécs, 2017. (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 17.) 51–104.
- FEDELES, 2018a. = FEDELES Tamás: Az uralkodó, a Szentszék és a magyar főpapok Luxemburgi Zsigmond korában. In: CZEFERNER Dóra – BÓHM Gábor – FEDELES Tamás (szerk.): *Mesterek és Tanítványok 2. Tanulmányok a Bölcsészeti és Társadalomtudományok területéről*. Pécs, 2018. 81–146.
- FEDELES, 2018b. = FEDELES Tamás: Ad limina beatorum Petri et Pauli apostolorum: Magyar prelátusok szentszéki látogatásai a középkorban. In: KINCSES Katalin Mária (szerk.): *Hadi és más nevezetes történetek: Tanulmányok Veszprémi László tiszteletére*. Bp., 2018. 117–132.
- FEDELES, 2018c. = FEDELES Tamás: Mátyás seregéből az Úr szolgálatába. Esettanulmány az Apostoli Penitenciária klerikusszentelésekben játszott szerepéhez Mátyás király korában. *Pontes* 1 (2018) 95–114.

- FEDELES, 2019a. = FEDELES Tamás: A Magyar Királyság diplomáciai képviselete a Szentszéknél Mátyás király korában. In: FEDELES Tamás (szerk.): *Mátyás király és az Egyház*. Pécs, 2019. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 10) 35–54.
- FEDELES, 2019b. = FEDELES Tamás: A magyar medievisztika egy kevésbé ismert forrása. A Libri formatarum és bejegyzései. In: SOMORJAI Ádám – SOMORJAI Gabi (szerk.): *Laborator Assiduus. A 70 éves Zombori István köszöntése*. Bp., 2019. 149–166.
- FEDELES, 2019c. = FEDELES Tamás: Magyar szentelendők a római Kúriában a késő középkorban. In: FEDELES Tamás – HUNYADI Zsolt (szerk.): *Szent Márton és Benedek nyomában. Tanulmányok Koszta László emlékére*. Debrecen–Szeged, 2019. (Fontes et Libri 3.) 152–166.
- FEDELES, 2020a. = FEDELES Tamás: Az erdélyi egyházmegye és az Apostoli Kamara Luxemburgi Zsigmond uralkodása idején. *Erdélyi Múzeum* 52 (2020) 15–23.
- FEDELES, 2020b. = FEDELES Tamás: „Szentelési turizmus” a késő középkorban? Magyar(országi) egyháziak promóciója a Római Kúriában (1426–1523). [Akadémiai doktori értekezés, kézirat] Pécs, 2020.
- FELICI, 1940. = FELICI, Guglielmo: *La Reverenda Camera Apostolica. Studio Storico-Giuridico*. Roma, 1940.
- FINK, 1951. = FINK, Karl August: *Das Vatikanische Archiv. Einführung in die Bestände und ihre Erforschung*. Rom, 1951. (Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom 20.)
- GOTTLOB, 1889. = GOTTLOB, Adolf: *Aus der Camera Apostolica des 15. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte des päpstlichen Finanzwesens und des endenden Mittelalters*. Innsbruck, 1889.
- GÖLLER, 1905. = GÖLLER, Emil: *Der Liber Taxarum der päpstlichen Kammer*. Rom, 1905.
- KARLINSZKY, 2014. = KARLINSZKY Balázs: A veszprémi nagyprépostok archontológiája, 1079–1543: három prépost portréjával. *Turul* 87 (2014/3) 93–103.
- KARLSSON, 1897. = KARLSSON, Karl Henrik: Die Berechnungsart der Minuta Servitia. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 18 (1897) 582–587.
- KIRSCH, 1888. = KIRSCH, Johann Peter: Die Annaten und ihre Verwaltung in den zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts. *Historisches Jahrbuch* 9 (1888) 300–312.
- KOWALSKI, 2018. = KOWALSKI, Marek Daniel: The Balista. A Forgotten fifteenth-century tax paid to the Holy See. In: GOTTSMANN, Andreas – PIATTI, Pierantonio – REHBERG, Andreas E. (a cura di): *Incorrupta monumenta ecclesiam defendunt. Studi offerti a mons. Sergio pagano, prefetto dell'Archivio Segreto Vaticano. I. La Chiesa nella storia*,

- Religione, cultura, costume. Tomo 1–2.* Città del Vaticano, 2018. (Collectanea Archivi Vaticani 106.) 878–887.
- LUNT, 1934. = LUNT, William Edward: *Papal Revenues in the Middle Ages. I–II.* New York, 1934.
- MONAY, 1956. = MONAY Ferenc: *A római magyar gyóntatók.* Róma, 1956.
- NEMES, 2017. = NEMES Gábor: Győri egyházmegyeiek a késő középkori Rómában. In: TUSOR Péter – SZOVÁK Kornél – FEDELES Tamás (szerk.): *Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar történeti kutatások a 21. században,* (Collectanea Vaticana Hungariae I/15.) Bp.–Róma, 2017. 107–136.
- PASTURA, 1984. = PASTURA, Ruggerio Maria Grazia: *La Reverenda Camera Apostolica e i suoi archivi (secoli XV–XVIII)* [con contributi di Paolo Cherubini, Luigi Londei, Marina Morena e Daniela Sinisi]. Roma, 1984.
- PATER, 1914. = PATER, Johann: *Die bischöfliche Visitatio liminum SS. Apostolorum. Eine historisch-kanonistische Studie.* Paderborn, 1914.
- REHBERG, 2005. = REHBERG, Andreas: Deutsche Weihkandidaten in Rom am Vorabend der Reformation. In: FLUG, Brigitte – MATHEUS, Michael – REHBERG, Andreas (hgg.): *Kurie und Region. Festschrift Brigide Schwarz zum 65. Geburtstag.* Stuttgart, 2005. 277–305.
- REHBERG, 2007. = REHBERG, Andreas: L’affluenza di ordinandi a Roma alla vigilia della riforma luterana. In: ALAZARD, Florence – LA BRASCA, Frank (eds.): *La papauté à la Renaissance.* Paris, 2007. 167–249.
- SALONEN–HANSKA, 2016. = SALONEN, Kirsi – HANSKA, Jussi: *Entering a Clerical Career at the Roman Curia, 1458–1471.* London–New York, 2016. (Church, Faith and Culture in the Medieval West)
- SCHMITZ, 1894. = SCHMITZ, Ludwig: Die Libri Formatarum der Camera Apostolica. *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und für Kirchengeschichte* 8 (1894) 451–472.
- SCHMUGGE, 1997. = SCHMUGGE, Ludwig: *Visitatio Liminum.* Lexikon des Mittelalters, Bd. VIII. München, 1997. 1748.
- SCHMUGGE, 2011. = SCHMUGGE, Ludwig: Zum römischen „Weihetourismus“ unter Papst Alexander VI. (1492–1503). In: *Europa e Italia. Studi in onore di Giorgio Chittolini.* Firenze, 2011. (Reti medievali e-book 15) 417–436.
- TÓTH, 2010. = TÓTH Péter: Adatok az egri püspökség késő középkori egyházi topográfiájához. In: GYULAI Éva – VIGA Gyula (szerk.): *Történet – muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Veres László tiszteletére.* Miskolc, 2010. 315–327
- C. TÓTH, 2017. = C. TÓTH Norbert: *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusai és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig.* Győr, 2017. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.)

TOURNEAU, 1996. = TOURNEAU, Dominique le: Visite ad limina. In: LEVILLAIN, Philippe (a cura di): *Dizionario storico del papato. I–II*. Milano, 1996. II. 1547–1548.

*The relationship between the Veszprém diocese
and the Camera Apostolica during the late middle ages
(1387–1526)*

The study reviews the relationships between the Veszprém diocese and the *Reverenda Camera Apostolica*, one of the most ancient and most important central government body of the Apostolic See between 1387 and 1523. The first chapter of the study concentrating on three major areas demonstrates the taxpaying obligations of the Veszprém bishops (*servitium*) and minor incumbents (*annata*), the second part describes the mandatory visits of the Veszprém bishops to Rome (*visitatio ad limina apostolorum*), the last one tells about the promotions of the Veszprém clerics based on Vatican sources. The summary illustrates well that there was a flourishing information flow between the *Curia Romana* and the Veszprém diocese, which significantly contributed to the intense Holy See – Hungary relationships of the era.